

УДК 94 (477) «19/20»

«РУССКИЙ МИР» – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ СУПРОТИ УКРАЇНИ Й УКРАЇНЦІВ

Юрій ФІГУРНИЙ

кандидат історичних наук,
завідувач відділу української етнології НДІУ

Анотація. У статті проаналізовано передісторію та технологію розвитку й поширення псевдоідеї «русский мир». Автор вважає, що т. зв. «русский мир» – не звичайний культурницький проект, а неоімперська геополітична ідеологічна доктрина, яка має на меті обгрунтувати і реінкарнувати Росію як наддержаву у кордонах 1914 р.

Ключові слова: Україна, українці, «русский мир», Російська Федерація, російсько-українська гібридна війна.

«РУССКИЙ МИР» – ВАЖНЫЙ ФАКТОР АГРЕССИИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПРОТИВ УКРАИНЫ И УКРАИНЦЕВ

Юрий ФИГУРНЫЙ

кандидат исторических наук,
заведующий отделом украинской этнологии НИИУ

Аннотация. В статье проанализированы предыстория и технология развития и распространения псевдоидеи «русский мир». Автор считает, что так называемый «русский мир» – не обычный культурный проект, а неоимперская геополитическая идеологическая доктрина, которая имеет целью обосновать и реинкарнировать Россию как сверхдержаву в границах 1914 г.

Ключевые слова: Украина, украинцы, «русский мир», Российская Федерация, российско-украинская гибридная война.

“RUSSIAN WORLD” AS AN IMPORTANT FACTOR OF AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE AND UKRAINIANS

Yurii FIHURNYI

Candidate of Historical Sciences,
Head of the Ukrainian Ethnology Department of RIUS

Annotation. The article analyzes the prehistory and technology of development and dissemination of the pseudoidea of the “Russian World”. The author believes that the “Russian World” is not an ordinary cultural project. It is an ideological neoimperial geopolitical doctrine that seeks to justify and reincarnate Russia as a superpower in the borders of 1914.

Key words: Ukraine, Ukrainians, “Russian World”, Russian Federation, Russian-Ukrainian hybrid warfare.

© Фігурний Ю.

У 2014 р. Україна й українці стали об'єктом агресії з боку Російської Федерації (далі – РФ). Протягом першого півріччя неоголошеної війни Українська держава втратила Кримський півострів і значні території Донецької та Луганської областей. Лише ціною надзусиль і великих втрат Збройних сил, Національної гвардії, добровольців і волонтерів у липні–серпні 2014 р. Україні вдалося спочатку зупинити поширення зони російської окупації та колаборантсько-терористичної загрози на Сході України, а згодом і перейти у наступ та відвоювати частину втрачених територій. Тільки неоголошене більш потужне та агресивне втручання регулярних Збройних сил РФ (далі – ЗС РФ) та їх неприховане вторгнення до України порятували місцевих колаборантів та проросійських терористів від остаточного знищення. Внаслідок т.зв. «Мінських домовленостей» на Східному фронті активність бойових дій дещо знизилася, але не припинилася остаточно. Україна та українці вже третій рік поспіль (2014–2016) живуть в умовах т.зв. «гібридної війни». Її суть полягає у використанні агресором (РФ) і його наймитами (місцевими колаборантами, проросійськими терористами і зарубіжними найманцями) не лише зброї, а й геополітичних, політичних, дипломатичних, економічних та ідеологічних важелів впливу на Україну.

Одним із цих надважливих елементів гібридної війни і є т.зв. «русский мир» (далі – «РМ»). «РМ» за своєю сутністю є не звичайний культурницький проект, а неоімперська геополітична ідеологічна доктрина, яка має на меті обґрунтувати теоретично та допомогти практично реінкарнувати Росію як наддержаву у кордонах 1914 р.

Актуальність дослідження заявленої теми полягає у тому, що, проаналізувавши процес вигадання, становлення, розвитку і сучасного стану т.зв. «РМ», ми маємо можливість зрозуміти злочинну сутність цього антиукраїнського концепту і запропонувати концепцію його подолання та дезінтеграції в Україні. Наукова новизна дослідження полягає у спробі аналітичного опрацювання проблематики та комплексного осмислення деструктивної ролі «РМ» у підготовці, розв'язанні і веденні російсько-української війни РФ супроти України.

Метою дослідження є аналіз сутності ідеологічного конструкту «РМ» як важливого елементу у гібридній війні РФ з Українською державою й українською нацією. Для досягнення поставленої мети доцільним є вирішення таких дослідницьких завдань: стисло охарактеризувати рівень наукової розробки теми; проаналізувати імперську сутність путінської РФ як спадкоємниці Російської і Радянської імперій; з'ясувати головні етапи зародження, становлення і розвитку «РМ»; охарактеризувати базові елементи «РМ»; окреслити роль «РМ» у перебігу російсько-українського протистояння і запропонувати концепцію боротьби та ліквідації на теренах України ідеологічних засад, дієвих елементів та адептів «РМ».

Публікація містить результати досліджень, проведених за грантової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом № Ф72/65-2016 «Історичні передумови та сучасні суспільні наслідки агресії Російської Федерації проти України 2014–2015 років».

Проблему ідеологічних засад, формування і розвитку «РМ» та його злочинної

ролі у гібридній російсько-українській війні досить фахово розглядають такі науковці та аналітики, як: Л. Залізник, Я. Потапенко, В. Горбулін, Л. Филипович, С. Здіорук, О. Саган, П. Павленко, М. Пірен, І. Сидор, О. Єремеев, М. Слабошпицький, В. Токмак, А. Астаф'єв, О. Валевський, С. Зубченко, А. Іщенко, О. Литвиненко, Р. Вульпіус, Є. Магда, М. Гергелюк, Б. Соколов та інші. Окремих її аспектів торкалися у своїх виступах й інтерв'ю представники духовенства: Святейший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет, архієпископ УПЦ КП митрополит Євстратій (Зоря).

Джерельною базою дослідження слугують праці і публічні виступи апологетів (теоретиків і прибічників) «РМ»: В. Путіна, О. Дугіна, В. Суркова, Патріарха РПЦ Кирила, В. Тішкова, Д. Табачника та ін.

Тож що являє собою так званий «русский мир»? Українська Вікіпедія, наприклад, так пояснює значення цього терміна: «Російський світ» (рос. русский мир) – російська неоімперська геополітична доктрина епохи панування путінізму. Слугує ідейним підґрунтям для історичного реваншу – воєнної агресії з ціллю реставрації Росії у кордонах СРСР до 1991 року та повернення її «зони впливу» (країн-колоній та сателітів у Європі, Закавказзі та Середній Азії) до 1917 року (до поразки Росії в Першій світовій війні). Деякі оглядачі вважають проект «російського світу» повним аналогом, рімейком або компіляцією нацистського «Третього Рейху». «Р. світ» є також одною зі спроб створення утопічного російськоцентричного східнослов'янського... альтернативного Європі цивілізаційного «полюса». На більш ранніх стадіях «Р. св.» – це

неоколоніальний шовіністичний проєкт або концепція, що визначається як спільний «цивілізаційний простір», зведений на трьох стовпах: православ'я, російська культура і особливо мова, погано закамфльоване самодержавство (диктатура), що подається як «спільна історична пам'ять і спільні погляди на суспільний розвиток». На своєму початку «російський світ» був ідеологічним підґрунтям до геополітичного утворення «Євразійський Союз», тобто реставрації колишнього СРСР у нових умовах, найважливішою складовою якого мала бути лояльна проросійська Україна, та згодом перетворився у виправдання прямої військової агресії проти України «для захисту російського і російськомовного населення». На підтримку «соотечественників» та пропаганду шовіністичних, фашистських і україноненависницьких ідей «Р. св.» щорічно з бюджету РФ виділяються десятки мільйонів доларів США» [6].

Митрополит УПЦ КП Євстратій подає таку характеристику «РМ»: «Концепція «русского мира» є насправді осучасненим варіантом традиційної російської імперської ідеї. А ця ідея, в свою чергу, не може бути реалізована без України. Тому «русский мир» у будь-якому з його варіантів явно або приховано є ворожим до української національної ідеї, до української державності» [23].

Сучасна РФ, незважаючи на псевдodemократичний і псевдоліберальний формат, за своєю сутністю є неоімперським державним утворенням на чолі з авторитарним режимом, очолюваним В. Путіним. У кінці ХХ ст. за президентства Б. Єльцина РФ мала реальну можливість позбутися імперської спадщини і перетворитися на справжню, рівноправну і

демократичну федерацію (конфедерацію) численних етнічних спільнот та націй, які на добровільних засадах об'єдналися, а деякі найважливіші повноваження делегували центру. Ті етноси, які не захотіли об'єднуватися, мали б повне право вийти зі складу РФ й започаткувати власні національні держави.

Проте дві російсько-чеченські війни на зламі ХХ–ХХІ ст. остаточно поховали націю та демократизацію РФ й відновили її реваншистські настрої та намагання повернути собі статус наддержави. Особливо цей процес пришвидшився з відставкою Б. Єльцина й обранням 6 травня 2000 р. В. Путіна президентом РФ. Новообраний очільник спочатку збройно «умиротворив» Чечню та реформував федерацію на засадах значного посилення центральної влади і послаблення місцевої. Під час кардинальних змін у РФ було також проведено реформування ЗС РФ, що посилило їх військовий, організаційний, логістичний і стратегічний потенціал. Ці зміни посприяли перемозі РФ у серпневій війні з Грузією у 2008 р. та значній активізації Кремля як на пострадянському, так і на загальносвітовому рівнях.

Усі ці агресивні дії В. Путін проводив з однією метою – повернення РФ статусу світової наддержави, оскільки для нього особисто й для мільйонів пересічних росіян руйнація СРСР стала найбільшою геополітичною катастрофою ХХ ст. Проте президент-реваншист прагне не відновлення Радянської імперії, розуміючи її застарілість і догматичність, а створення нової Російської у кордонах 1914 р. (псевдodemократичної за формою і автократично-тоталітарної за змістом).

Формально путінська Росія є федерацією багатьох народів, до її складу

входять такі етноси та національності, як: росіяни, татари, башкири, калмики, буряти, чеченці, інгуші, чуваші, якути чукчі, адигейці, осетини, українці, євреї, удмурти, тувинці, хакаси, ненці, хантимансійці та інші спільноти, які «добровільно» об'єдналися для співжиття у РФ. Реально це держава імперського типу, що всіляко намагається не лише зберегти статус-кво після розвалу СРСР, знищуючи всі національно-визвольні рухи (дві російсько-чеченські війни – яскравий приклад цього псевдodemократизму), а й повернути свій вплив на весь колишній пострадянський простір (російсько-грузинська війна 2008 р., російсько-українська 2014–2016 рр. тощо). Саме тому не братерська співдружність націй і етносів є засадничим пріоритетом для внутрішньої й зовнішньої політики Кремля, а російський імперський реваншизм і шовінізм та росіяни («русские») є головним гегемоном і рушійною силою цього модерного проекту.

З цього приводу надамо слово одному з ідеологів неоімперіалізму та «РМ», помічнику президента РФ В. Суркову (тут і далі цитуємо всіх апологетів «РМ» українською в авторському перекладі): «Є і найромантичніша з важливих причин збереження національного суверенітету: росіяни, вже 500 років, з часу Івана III, є державотворчим народом. Ми – нація, яка звикла до державності. І на відміну від наших багатьох друзів по Радянському Союзу, і багатьох інших країн ми завжди були носіями національної ідеї. Ясно, що деякі країни, які оголошують своєю національною ідеєю вступ до Євросоюзу, дуже щасливі країни: їм багато думати не треба. У них все дуже просто. Москалі погані, вони в усьому винні, ми зараз побіжимо

в Брюссель, і там все буде добре. Треба пам'ятати, що всі ці нації жодного дня у своїй історії не були суверенними, вони не мають досвіду державного існування. Тому цілком зрозуміло, що, коли в Москві не склалося або склалося не так, як хотілося, вони відразу ж, не замислюючись, біжать до іншого хазяїна. Це нормально. Були провінцією однієї країни, стануть провінцією іншої» [18, с. 24].

Зрозуміло, що імперський ідеолог і практик має на увазі Україну, без якої цей російський амбітний проект ніколи не буде реалізований. Оскільки лише завдячуючи Гетьманщині, недовуге Московське царство стало Російською імперією. Завдяки людському ресурсу й інтелектуальному потенціалу, у тому числі й УРСР, СРСР переміг у Другій світовій війні і згодом став наддержавою й суперником США. Без України РФ вже 25 років перебуває у статусі регіонального лідера і ніяк, попри всі «титанічні зусилля», не може вийти на інший рівень. Зрештою, це і стало однією з причин сучасної російсько-української війни, а саме: повернення Києва в геополітичну орбіту Москви, остаточне знищення української державності, цілковита асиміляція українців і поступове перетворення їх на пересічних росіян. А одним із дієвих елементів реалізації цього геополітичного задуму і мав стати «РМ».

Росія як своєрідне державне утворення у своєму багатовіковому розвитку мала і має чотири історичних типи державності: Московське царство (початково – князівство), Російська імперія, СРСР (з деякими особливостями і відмінностями) і, нарешті, РФ. Кожна з цих держав, окрім загальнодержавних інституцій, мала свої ідеології. Ідеологія є одним із важливих елементів

державотворення і націєтворення. Головним її завданням є теоретичне обґрунтування і практичне втілення тих засадничих ідей, які продукує і реалізує керівництво держави та її провідна еліта. Спочатку переважаючий вплив на формування ідеологічних доктрин мала релігія, згодом вона поступилася місцем секулярно-просвітницьким і науково-пропагандистським концепціям.

Якщо перші московські володарі послугоувалися дещо примітивною, але водночас практичною і дієвою ідеологією «собирання русских земель», а саме завоюванням під свій скіпетр усієї спадщини Київської Русі, то згодом вони взяли на озброєння більш «делікатну» й величну доктрину «Москва – Третій Рим».

Ідеолог євразійства О. Дугін відзначає, що саме в колі прибічників святого Геннадія Новгородського й преподобного Йосифа Волоцького стала зароджуватися ідея «боговибраності Русі», остаточно оформлена псковським монахом Філофеєм [10, с. 25–27].

У свою чергу вчені-аналітики Національного інституту стратегічних досліджень (далі – НІСД) наголошують: «Уявлення про особливу всесвітньо-історичну місію Російської держави та базована на них ідеологія своїми коренями сягають XV–XVI ст., коли їх актуальність визначалася гострою конкуренцією російського православ'я з католицизмом і процесом консолідації, а також експансії Великого князівства Московського (згодом Російського царства й Російської імперії). Російське православ'я та Російська держава як його хранитель були проголошені прямими наступниками Рима та Константинополя як центрів християнської віри й великих християнських держав

у концепції старця Філофея «Москва – Третій Рим», сформульованій у його посланнях 1523–1524 рр.» [21, с. 15].

На думку диякона УПЦ КП І. Сидора, поява та впровадження суспільно-політичної доктрини «Москва – Третій Рим» мали величезний вплив на становлення державності й влади в Московії, навіть у сучасній Росії ця ідеологема стала як ніколи популярною, оскільки ідеї старця Філофея через сучасних російських державних і церковних політиків впливають на суспільне, церковне і політичне життя РФ та її сусідів [17, с. 206].

Наступною великодержавною ідеологією стала монархічна концепція «Православие, самодержавие, народность», яку у 30-х роках XIX ст. сформулював і втілював у життя міністр народної освіти Росії граф С. Уваров. Цей ідеологічний концепт мав не лише посилити імператорську владу, але й об'єднати навколо метрополії близькі й далекі провінції та колонії. Науковці НІСД у зв'язку з цим зазначають: «З утвердженням Росії як імперії та однієї з найпотужніших держав Європи викристалізовується офіційна державна ідеологія, новим елементом якої стає привнесення, разом з духовно-релігійним і державницьким, національно-культурним складником. Ця державна ідеологія, що сформувалася протягом XVIII – початку XIX ст., є безпосередньою основою ідей РМ у їх сучасному офіційному варіанті» [21, с. 16].

З руйнацією на початку XX ст. Російської імперії та з утворенням у 1922 р. СРСР ідеологія марксизму-ленінізму-сталінізму стала панівною у всіх сферах державного і суспільного життя. Головне більшовицьке гасло «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!» було кредо цієї

тоталітарної ідеології, а провідною метою – всесвітня пролетарська революція і створення всепланетарної, «земшарної», пролетарської комуні. Хоча російський контекст ставав у «світовому інтернаціоналі» друго-, третьорядним, але саме російська історія, мова, культура, освіта, наука тощо стали базовими для формування і розвитку цієї тоталітарної ідеології, у той час як інші ідентичності, у тому числі й українська (т. зв. «український буржуазний націоналізм»), зазнавали шаленої дискримінації, а їх провідні діячі ставали об'єктами переслідувань і репресій.

Ліквідація у кінці XX ст. СРСР надала реальну можливість колишнім радянським республікам позбутися тоталітарного спадку і стати на шлях демократичного розвитку. Спочатку керівництво РФ намагалось хоча би формально демократизувати країну, але з часом відмовилося від цих задумів і розпочало активно пропагувати й відновлювати неоімперський дискурс. Головним провайдером цих ідеологічних зрушень на початку XXI ст. став президент РФ В. Путін. Особливо цей процес пришвидшився у РФ після Помаранчевої революції 2004–2005 рр. Зрозумівши, що Україна може стати зразком і дороговказом як для Росії, так і для інших пострадянських республік на шляху демократизації, вестернізації й лібералізації, В. Путін ініціював процес розробки та формування нової ідеології, котра б допомогла відновити новітню модернізовану російську наддержаву. Зрештою, саме «РМ» мав стати такою ідеологічною доктриною чи її важливою складовою.

Майже весь 2006 р. у РФ відбувалася активна дискусія, присвячена проблемам її стратегічного розвитку. У ній

взяли участь багато політиків та експертів. Велику увагу до себе привернула полеміка між першим заступником голови уряду РФ Д. Медведевим і помічником президента РФ В. Сурковим. Останній з приводу базових ідеологічних засад модернізованої РФ зазначив: «Якщо в Росії не будуть створені свій дискурс, своя публічна філософія, своя прийнятна хоча б для більшості, а бажано для всіх наших громадян ідеологія (йдеться не про державну ідеологію, а про національну, хоча термін «національна ідея» якийсь затертий і девальвований), то з нами не будуть розмовляти ... Якщо ми не будемо говорити, з нами не будуть рахуватися» [18, с. 40].

Ось тому, наголошував В. Сурков, нагальним завданням нашої (тобто – російської) культури є створення власної системи образів і смислів, це дасть можливість нам підтримувати цілісність нації, оскільки вона лише адміністративними засобами не може триматися. Адже жити, органічно розвиватися може тільки той народ, який має цілісне уявлення про себе, свою сутність, хто він, куди йде, для чого і з якою метою [18, с. 40].

Ми погоджуємося з думкою, що до широкого громадсько-політичного дискурсу РФ термін «русский мир» ввів президент РФ В. Путін, який, зокрема, наприкінці 2006 – на початку 2007 рр. у своїх публічних виступах докладно звертався до питань, пов'язаних із співвітчизниками, які проживають за кордоном, в аспекті їхньої мовної, культурної та цивілізаційної єдності [21, с. 12].

Так, 24 жовтня 2006 р. у своєму вітальному слові до учасників Всесвітнього конгресу співвітчизників В. Путін заявив: «Цей день, безумовно, об'єднує не тільки багатонаціональний народ Росії,

а й мільйони наших співвітчизників за кордоном, об'єднує весь так званий російський мір. Ми справді єдині, і жодні кордони та перепони не завадять цій єдності. У нас є тільки одна спільна мета – зробити цю єдність ще міцнішою» [7].

Згодом у червні 2007 р. згідно з указом В. Путіна був створений недержавний центр підтримки та популяризації російської мови та культури «Русский мир». Співзасновниками Фонду стали Міністерство закордонних справ і Міністерство освіти і науки РФ. Головні його завдання були написані чітко й амбіційно: «Русский мир – це не тільки росіяни, не тільки наші співвітчизники в країнах ближнього і далекого зарубіжжя, емігранти, вихідці з Росії та їхні нащадки. Це ще й іноземні громадяни, які говорять російською мовою, які вивчають або викладають її, всі ті, хто щиро цікавиться Росією, кого хвилює її майбутнє. Всі пласти Російського світу – поліетнічного, багатоконфесійного, соціально й ідеологічно неоднорідного, мультикультурного, географічно сегментованого – об'єднуються через усвідомлення причетності до Росії. Формуючи «русский мир» як глобальний проект, Росія знаходить нову ідентичність, нові можливості ефективної співпраці з рештою світу і додаткові імпульси власного розвитку. Всі перераховані ознаки характерні як для росіян, що проживають в країні, так і для решти російського світу. Світ – це спільність. Як би не критикували терміни «общинності», «соборності», «колективізму», їхнє історичне побутування ґрунтувалося на певній соціальній практиці. Практика ж останніх десятиліть показує, що одна з проблем сьогоденної Росії – роз'єднаність суспільства, індивідуалізм, руйнування соціальних

зв'язків. Завдання побудови громадянського суспільства неможливе без їх відновлення, зміцнення, відтворення спільності, єднання в просторі й історії. Всі ці процеси і складають, по суті, поняття «Русский мир». Російський світ – це світ Росії. Покликання кожної людини – допомагати своїй батьківщині, дбати про ближнього. Дуже часто можна почути, що країна могла б зробити для людей. Але нітрохи не менш важливо, що кожен із нас може зробити для батьківщини. Від настроїв утриманства слід повертатися до ідеї служіння Росії. Світ – це відсутність ворожнечі. «Русский мир» – це ще й російське примирення, згода, російський лад, єдність, подолані розколи ХХ століття. Цілий ряд знакових подій уже формує цю ситуацію – об'єднання церков, перепоховання значущих фігур еміграції. «Русский мир» має бути не стільки спогадом про минуле, скільки діяльним, мобілізуючим початком побудови кращого майбутнього для великого народу, що живе в мирі з собою та рештою світу» [13].

Отже, сфери впливу «РМ» розповсюджуються не лише на РФ і пострадянський простір, а й на весь світ, де мешкають етнічні росіяни й т. зв. «російськомовні». Під прикриттям культурницького проекту РФ розпочала активне поширення свого геополітичного, політичного, економічного і культурного впливу. З обранням Патріархом Російської православної церкви (далі – РПЦ) Кирила (Гундяєва) ідеї «РМ» набули так званого «сакрального» звучання. Так, у програмному виступі очільника РПЦ на III Асамблеї «РМ» 3 листопада 2009 р., зокрема, було наголошено: «Ядром російського світу сьогодні є Росія, Україна, Білорусія. І святий преподобний

Лаврентій Чернігівський висловив цю ідею відомою фразою: Росія, Україна, Білорусь – це і є свята Русь. Саме це розуміння «Русского мира» закладено в сучасній самоназві нашої Церкви. Церква називається Російською не за етнічною ознакою. Це найменування вказує на те, що Російська православна церква виконує пастирську місію серед народів, що приймають російську духовну і культурну традицію як основу своєї національної ідентичності або принаймні як її істотну частину» [8].

Таким чином, Україну й українців поза їх бажанням було включено до ідеологічного концепту «РМ» з усіма непередбачуваними для них наслідками. А саме: початкова «братня» співпраця, поступове «м'яке» поглинання, розтягнена у часі цілковита асиміляція й остаточна ліквідація України й українців як суверенної держави і самобутньої нації.

Під час виступу 3 листопада 2009 р. Патріарх РПЦ окреслив не лише пріоритети «РМ», а і його базові елементи «опори» – православ'я, російська мова і культура та спільна історична пам'ять і спільні погляди на суспільний розвиток. Зокрема, він наголосив: «Нарешті, третьою підставою «Русского мира» є спільна історична пам'ять і спільні погляди на суспільний розвиток. У результаті спільної творчості народів Русі і тих, хто складав з ними єдине ціле протягом століть, виник спосіб громадського проживання, який у всьому світі асоціюється з російською традицією. У наших народів присутня сильна свідомість безперервності і наступності російської державної та суспільної традиції, починаючи з часів Київської Русі і закінчуючи нинішньою Росією, Україною, Білоруссю, Молдовою та іншими країнами історичного простору

Русі. Наші предки разом будували і розвивали Русь, обороняли її від іноземних загарбників. Так було упродовж існування нашої єдиної Вітчизни, незалежно від пануючої політичної системи» [8].

Саме ці головні напрями (православ'я, російська мова і культура та спільне історичне минуле) стали пріоритетними у повномасштабному наступі «РМ» на Україну й українство. Реалізація головних завдань «РМ» планувалася на близьку і далеку перспективу, оскільки В. Путін сподівався, що маріонеткове президентство В. Януковича – «это всерьёз и надолго». Проте Революція гідності перекреслила всі плани Кремля, тому В. Путін змушений був застосувати, окрім «м'якої сили» «РМ», ще й «жорстку силу» – захопивши Крим й розпаливши війну на Донбасі. Так, у лютому 2014 р. розпочалася неоголошена гібридна російсько-українська війна, що триває й досі. Незважаючи на переважання у цьому конфлікті військових, дипломатичних, геополітичних, економічних чинників, керівництво РФ продовжує активно використовувати «РМ», вважаючи, що лише комплексне застосування всіх засобів дасть можливість їм цілковито перемогти Україну й українців. Щоб зрозуміти всю небезпеку «РМ» для українськості, лаконічно охарактеризуємо його сучасні базові елементи.

По-перше, це РПЦ. Якщо Церква, наприклад, у найближчих наших сусідів – Польщі, Угорщині, Словаччині, Румунії, Молдові, Білорусії і Росії – є виразником і гарантом їх державності, суверенності, унітарності й ідентичності, то в Україні якраз все навпаки. Одна з провідних конфесій – Українська православна церква Московського Патріархату (УПЦ МП), попри свою удавану національну

незалежність, є структурною і підлеглою частиною (підрозділом) РПЦ. Нагадаємо, що саме ця консервативна пропутінська релігійна організація є одним із стовпів і духовною скрепою «Русского мира». Отже, де-юре українська, а де-факто проросійська УПЦ МП є, по суті, п'ятою колоною РФ й агентом впливу та промоутером агресивно-неоімперіалістичного «Русского мира» в Україні. Такий церковний плюралізм в умовах неоголошеної, але реальної російсько-української війни створює додаткові проблеми та роз'єднує Україну й українців замість того, щоб об'єднати і згуртувати всі патріотичні сили задля відновлення державної цілісності нашої Батьківщини та повернення миру, спокою, злагоди і порозуміння на український терен.

По-друге, це інформаційна безпека. Коли збройне протистояння між Москвою та Києвом скоротилося до мінімуму (обстріли і перестрілки на лінії зіткнення), головним полем битви виступає інформаційний простір. Саме засоби масової інформації (телебачення, Інтернет, газети, часописи, радіо тощо) стають реальною і дієвою зброєю у цій гібридній війні. Відновлення Російської неоконсервативної імперії, повернення майже всіх пострадянських республік в обійми Москви є нагальним завданням для Кремля. У той же час вирішення цих завдань робиться не традиційними засобами впливу (військом, дипломатією тощо), а з використанням новітніх інформаційних технологій, які звичайних, пересічних людей перетворюють на зомбованих істот, біороботів. Головним інструментом у цих загарбницьких планах мала стати і стала, зрештою, агресивна інформаційна пропаганда РФ. Значимо, що ця інформаційна агресія

здійснювалася на всій території України, але вона виявилася дієвою лише там, де найбільшого розповсюдження набув «РМ», а українська ідентичність (українськість) була найменш представлена – у Криму та на Сході України. Враховуючи, що наразі військовий чинник Україною в боротьбі з РФ використовується недостатньо (як і політичний, економічний, фінансовий тощо), на перший план виходить інформаційний. Інформаційна компонента має всі шанси стати головним чинником у протистоянні Києва і Москви, у тому числі й протидії агресивній експансії «РМ». Тому в гібридній війні інформаційна безпека виступає одним із пріоритетів у справі захисту державного суверенітету і незалежності України, національних інтересів, консолідації суспільства та відновлення територіальної цілісності нашої Батьківщини.

По-третє, це російська мова і культура. Цілком слушною є думка аналітиків НІСД, які справедливо зазначають: «Важливим складником діяльності влади РФ у межах реалізації концепції РМ є зміцнення позицій і розширення ареалу побутування російської мови. Особлива увага до питань функціонування російської мови зумовлена також тим, що остання є одним з наріжних каменів РМ, об'єднавчим чинником міжнародної спільноти громадян різних країн, пов'язаних із Росією» [21, с. 32].

Так, наприклад, на одній із зустрічей з представниками російської інтелігенції В. Путін, розповідаючи про проголошення Року російської мови, уточнив зміст поняття: «Російський світ може і повинен об'єднати всіх, кому дороге російське слово і російська культура, де б вони не жили, в Росії або за її межами.

Частіше вживайте це словосполучення – «русский мир» [21, с. 12].

Патріарх Кирил також відзначив архіважливість російської мови: «Важливим комунікаційним елементом «русского мира» є російська мова. Щоб зрозуміти роль російської мови, треба мати чітке уявлення про її генезис. Хотів би нагадати, що російська мова стала плодом спільних зусиль теж людей різних національностей. Він виник як засіб спілкування між різними народами. Тому необхідно докладати зусилля із збереження і поширення цього загального надбання. Перш за все важливо створювати умови для вивчення численними співвітчизниками, які проживають у далекому зарубіжжі, російської мови та їх знайомства з російською культурою. Церква, держава, громадські структури можуть спільно здійснювати комплектацію зарубіжних бібліотек, у тому числі на парафіях, створювати при них центри вивчення російської мови, організовувати заходи, спрямовані на збереження російських традицій. Слід допомагати випускати періодичні видання, створювати інтернет-сайти російською мовою, підтримувати діяльність наукових і освітніх центрів, сприяти надходженню молодих співвітчизників у церковні та світські навчальні заклади в Росії, Україні, Білорусії» [8].

Своєю чергою один з ідеологів «РМ», російський етнолог, історик, директор Інституту етнології і антропології РАН імені М. Миклухо-Маклая, академік РАН В. Тішков зазначає: «Саме російська мова та російськомовна чи радянська культура разом з історичною пам'яттю об'єднують і конструюють цей світ» [6].

У цьому контексті фахівці НІСД наголошують, «...що культурний складник

є не лише одним із найважливіших, а домінуючим у концепції РМ. Культура та мова – це фактично єдине, що може об'єднати громадян Росії, російську діаспору, російськомовних (незалежно від національної належності) громадян інших держав і всіх інших, хто розглядається як потенціальний член цієї глобальної спільноти» [21, с. 47].

По-четверте, це російська освіта і наука. Одним із пріоритетних напрямків експансії «РМ» в Україні є потужна популяризація і зміцнення позицій російської освіти і науки та використання їх у неоімперському дискурсі. Зокрема, Д. Табачник, який у 2002–2005, 2006–2007 рр. займав посаду віце-прем'єр-міністра України, а в 2010–2014 рр. – міністра освіти і науки України, весь цей час активно впроваджував в Україні ідеологію і засадничі принципи «РМ». Зокрема, він зазначав: «...єдність слов'янського світу, збереження його самобутності, його успішної конкуренції зі світом німецьким безпосередньо залежить від сили і єдності російського світу – станового хребта слов'янства. При цьому, говорячи про російський світ, ми не повинні впадати в оману сучасної політології, яка намагається кожному штучному утворенню, що має офіційно визнані кордони, приписати наявність власної нації ... Насправді єдина велика російська нація, яка включає в себе великоросів, малоросів і білорусів, поки ще нікуди не зникла ... Не може бути сумніву в російськості сучасних українців. Сумніватися можна лише в російськості галичан, але в цьому плані можна сумніватися і в їх українськості ...» [19, с. 305–306].

Як зазначають вчені-аналітики НІСД, «особливе місце у зміцненні позицій російської мови та просуванні ідей

РМ в Україні належить экс-міністру освіти і науки України Д. Табачнику, який в одному з інтерв'ю російській радіостанції «Эхо Москвы», зокрема, розповідав про свою вирішальну роль у забезпеченні друкування шкільних підручників російською мовою за кошти з державного бюджету України, розширенні обсягів вивчення російської літератури в українських школах, поверненні до практики проведення всеукраїнських шкільних олімпіад з російської мови та літератури, а також про свою боротьбу з «опором націоналістів» у системі освіти» [21, с. 35].

Антиукраїнська діяльність Д. Табачника протягом цих років, зрештою, призвела до значного посилення позицій «РМ» в Україні. Так, на запит «Тижень. UA» Міністерство освіти і науки України відповіло, що із 19 тисяч 70 загальноосвітніх шкіл, що функціонують в Україні, викладання російською мовою здійснюється в 1 тисячі 256, зокрема, у 2012/2013 навчальному році із 225 тисяч 690 класів загальноосвітніх навчальних закладів українською мовою ведеться навчання в 191 тисячі 502 класах (84,9%), російською – у 31 тисячі 372 (13,9%). Найбільше шкіл із російською мовою навчання – в АР Крим (343), Донецькій (200) та Луганській (151) областях [20].

Отже, терени Криму та Донбасу, де «РМ» набув найбільшого розповсюдження, згодом стали ареною російсько-українського збройного протистояння. А в тих регіонах України, де «РМ» не мав панівних позицій в освіті, науці і культурі, було збережено українську державність.

Таким чином, весь цей час РФ активно впроваджувала в духовний, інформаційний, мовний, культурний, освітній та

науковий простір України ідеї та принципи «РМ», що, зрештою, призвело до ослаблення Української держави, української нації та української ідентичності.

Враховуючи названі чинники, ми хочемо окреслити злочинну роль «РМ» у перебігу російсько-українського конфлікту. З втечею В. Януковича до РФ і перемогою першого етапу Революції гідності В. Путін, зрозумівши, що Україна остаточно покидає сфери його впливу, розпочинає супроти неї неоголошену війну. Проте це не пересічний збройний конфлікт між сусідніми державами за володіння спірними територіями, якими було більшість війн в історії людства, за влучним висловом Л. Залізняка, це – цивілізаційна війна [12, с. 4].

У свою чергу М. Пірен наголошує: «Історичний досвід багатьох країн підтверджує незаперечний факт про те, що внутрішня руйнація держав завжди починається з деформації національної самосвідомості їх громадян, поширення індиферентності, байдужості як антиподи патріотизму, громадянськості її людей. Ці явища, на жаль, постійно декларувала Московська Церква в Україні, насаджуючи ідеї «руського міра», що й привело на даний час у Донецькому регіоні до появи «нових республік», сепаратизму, тероризму та страждань «простих смертних» громадян. Ідеї розбрату насаджувалися московськими засобами масової інформації як складові імперської ідеології «руського міра» [15, с. 177–178].

На думку П. Павленка, анексія Криму, утворення так званих «ДНР» і «ЛНР» є продуктами кремлівської пропаганди 2014 року. До їх реалізації Росія готувалася щонайменше 10 років і доволі ґрунтовно. Принаймні ще з 2004–2005 рр.

відстежується поживлена увага російських ЗМІ, періодичних видань РПЦ і УПЦ МП до України, зокрема, стають мусуватися думки про утворення якоїсь «Новоросії» і навіть «Донецької Народної Республіки», обговорюються теми, з одного боку, про можливу громадянську війну в Україні, а з іншого – про війну між Росією та Україною [14, с. 163].

Зрештою, ці імперські плани втілилися в життя у 2014–2016 рр. у часи російсько-української війни, зауважує О. Єремєєв, УПЦ МП як структура жодного разу не визнала російської агресії як збройний напад іноземної держави, непоодинокими є випадки визнання або підтримки окремими священнослужителями російської анексії Криму та агресії на Донбасі, як на окупованих територіях, так і на решті теренів України, її представники відмовилися вшанувати пам'ять про загиблих українських воїнів на Сході у Верховній Раді у травні 2015 р., а єпископ Банченський Лонгін (Жар), вікарій Чернівецької єпархії (до 2014 р. нею керував митрополит Онуфрій), відверто закликав вірних саботувати мобілізацію в умовах російської агресії, проголошуючи нинішнє керівництво України ворогами православ'я, та звинувачував західні країни у воєнних діях в Україні [11, с. 218–220].

Керує і координує всю цю антиукраїнську політику очільник УПЦ МП митрополит Онуфрій. Так, влітку 2015 р. в одному зі своїх інтерв'ю він наголошує, що вважає конфлікт на Донбасі «громадянською війною», події після Революції гідності нагадують йому громадянську війну, яка сталася після повалення монархії в Росії в 1917 р. Разом з тим очільник УПЦ МП жодного разу не згадує про російську агресію проти України,

окупацію військами РФ Криму та частини Донбасу як причину конфлікту. Як зазначає митрополит УПЦ КП Євстратій (Зоря), з інших його інтерв'ю та заяв відомо, що митрополит Онуфрій вважає, що українці та росіяни – «по суті, один народ», а Україна – частина «русского мира». З цієї тези логічно випливає його думка, що незалежна Україна є не державою українського народу, а плодом діяльності «сепаратистів», які відірвали від великоросійської цілісності «Юго-Западный край». Тому агресія Росії проти України, на думку очільника УПЦ МП, – не агресія, а «боротьба із сепаратистами». А якщо глянути глобальніше – то це взагалі захист «русского мира» від агресії Заходу (США та Європи). Тобто в тій світоглядній картині, яка, здається, є в думках митрополита Онуфрія, Україна як цілком незалежна держава є продукт «австрійського генштабу», «вашингтонського обкому» та «безбожного Заходу», створений для боротьби з «русским миром» і «поневолення Росії». А, відповідно, єдність з Росією – омріяний ідеал. Проаналізувавши ці вислови очільника УПЦ МП, митрополит Євстратій робить такі висновки: «... митрополит ще раз засвідчив правдивість сказаної патріархом Філаретом про нього рік тому характеристики: «Він – не патріот України». Нині можна ще додати: він – колаборант «русского мира» [4].

Очільники УПЦ МП фарисействують про власний патріотизм, боротьбу за мир в Україні, закликають до припинення війни, а насправді своїми реальними вчинками сприяють поразці і дезінтеграції Української держави.

Саме тому П. Павленко справедливо наголошує: «УПЦ МП в особі митрополита Онуфрія, за кремлівськими

зразками, по-перше, засуджує лише ту війну, яку веде Україна, боронячи свою територію від російської агресії, а по-друге, виступає за такий «мир», який би був вигідний саме путінській Росії. Інакше кажучи, для цієї Церкви «справедливою», «священною» війною є винятково та війна, яку розв'язав проти України Путін разом зі своїм ідейним поплічником Патріархом Кирилом. Тож про яку українськість УПЦ МП може йтися, коли остання у своїй сукупності власною позицією активно грала (і продовжує грати) на користь проросійським силам в Україні, допомагаючи в такий спосіб просувати і реалізовувати в Україні політичні інтереси Російської Федерації» [14, с. 171].

На противагу зрадницькій політиці вищого кліру УПЦ МП, керівництво УПЦ КП зразу ж зайняло виважену державницьку позицію і почало докладати усіх зусиль, щоби зупинити розповсюдження ракової пухлини тероризму.

30 вересня 2014 р. Патріарх Київський і всієї Руси-України підготував й оприлюднив три звернення-послання. У зверненні до глави Римсько-Католицької Церкви Папи Римського Франциска відзначалося: «Росія окупувала Крим, захопила контроль над частиною Донецької та Луганської областей, використовує на українській території свої війська та найманців, поширює через медіа та офіційних осіб відверту брехню про події в Україні. Все це несе загрозу не лише нашій державі, але миру в усьому світі. Бо якщо кремлівський агресор не буде зупинений зараз – наслідком буде III Світова війна, в якій може бути застосована і ядерна зброя» [1].

У зверненні до глав держав, парламентів та народів Європи наголошувалося:

«Історично Україна є невід’ємною частиною Європи, і за своє європейське майбутнє, за право бути європейцями український народ повстав проти тиранії восени минулого року. Події в Україні не є далекими, бо вони безпосередньо стосуються Європи і всього світу. Анексія Путіним Криму і спроби захопити Донбас є тим самим, що і аншлюс гітлерівським Рейхом Австрії, окупація Судетської області та знищення Чехословаччини – прелюдією до III Світової війни. Знаючи урок «мюнхенського умиротворення агресора», зараз демократичні країни та всі люди доброї волі ще мають можливість зупинити скочування світу в прірву катастрофи. Треба зупинити зло, доки не стало занадто пізно» [2].

У зверненні до Президента Сполучених Штатів Америки Барака Обами, Конгресу США та американського народу зазначалося: «Від імені мільйонів вірних Української Православної Церкви Київського Патріархату хочу висловити подяку за моральну, дипломатичну, фінансову та іншу підтримку, яку Сполучені Штати Америки надають Україні та українському народу, що бореться за свою свободу, незалежність, цілісність держави та демократичний лад. В час цинічної збройної агресії, яку розпочала і досі продовжує Росія проти України, американська підтримка для українського народу є надзвичайно важливою» [3].

Ці звернення-послання допомогли консолідувати проукраїнські сили в Європі та США у боротьбі зі збройною агресією РФ супроти України й українців у важкий перший рік протистояння.

Надзвичайно відомою як в Україні, так і в РФ стала промова Патріарха Філарета щодо війни на Сході. Зокрема, Його Святість заявив, що Україні треба

закрити кордон і ліквідувати всіх терористів, оскільки загарбник вдерся у наш дім і ми повинні його вигнати. Якщо серед мешканців Донбасу є ревні віруючі, наголосив Патріарх, вони не повинні вбивати співгромадян, ті ж, хто прийшов з-за кордону вбивати за гроші українців, мають бути ліквідовані.

Ця позиція державника і патріота обурила насамперед імперських шовіністів і місцевих колаборантів, хоча під цими словами може підписатися кожен свідомий громадянин Української держави.

Також ми хочемо зацітувати оцінку злочинної сутності «РМ» українськими науковцями. Я. Потапенко наголошує: «Саме просування й популяризація ідеологеми «русского міра» підготувало поживний ґрунт для Путінської ідеї «Новоросії», спроба реалізації якої вже коштувала народам України та Росії тисяч життів, скалічених доль, зруйнованих психік, призвела до розбурхування потоків ненависті з обох боків. Наслідки цієї ненависті ми, очевидно, відчуватимемо десятиліття, як і наші північні сусіди» [16, с. 300].

У свою чергу В. Горбулін зазначає: «Зокрема, концепцію «Русского мира», яка де-факто перетворилася на відверто нацистську й шовіністичну, слід заборонити на міжнародному рівні – так само, як свого часу заборонили нацистську. І для людей (або держав), котрі її просувають, мають бути такі самі правові наслідки, як і для послідовників нацистської ідеології. Адже насправді, говорячи про практичне вираження концепції «Русского мира», ми стикаємося зі справжнісіньким «православним ІДІЛом» – на Сході України діє (або діяли) відразу кілька різних «православних

армій», що творять такі безчинства, які навіть бойовикам ІДІЛу не спадали на думку» [9, с. 2].

Проаналізувавши агресивну сутність реваншистської політики РФ та злочинну роль «РМ», ми хочемо запропонувати власне бачення подолання засилля і наслідків експансії північно-східного сусіда. Яку ідеологію, який світогляд можуть протиставити «РМ» Україна, українці та світове українство? Інтернаціоналізм, комунізм, соціалізм, соціал-демократизм, солідаризм, консерватизм, лібералізм тощо? Зупинити нашість агресивно-неоімперіалістичного «РМ» спроможні лише два основних чинники – дієва і самодостатня ідеологія українського новітнього націоналізму та українознавство як навчальна гуманітарна дисципліна, інтегративна наука й патріотичний світогляд, що в змозі об'єднати навіть у сучасних військово-політичних і соціально-економічних умовах переважну більшість вітчизняного суспільства. Проте ми хочемо ще раз наголосити, що і націоналізм, і українознавство не поодинці, а лише об'єднавши свої можливості та потенціал, переможуть російську неоімперську геополітичну путінську доктрину.

Український націоналізм й українознавство мають спільні пріоритети, такі як плекання і розвиток рідної мови, літератури, духовної та матеріальної культури, освіти і науки, звичаїв і традицій, збереження та захист українських земель; творення політичної нації; відновлення і розбудова Української Самостійної Соборної Держави, котра, в свою чергу, мусить дбати про Україну, українців та світове українство [22, с. 185].

Попри фейкові референдуми й реальні російські збройні терористичні

угруповання, гібридна війна 2014–2016 рр. показала агресивну та неоімперіалістичну сутність «РМ», для якого долі мільйонів людей ніщо порівняно з відновленням новітньої Російської імперії на чолі з В. Путіним.

Незважаючи на цілу низку прикрих невдач, Україна тримає удар, а українці мобілізуються, згуртовуються й борються з Москвою та її помічниками-терористами. У цьому цивілізаційному збройному протистоянні, окрім військових, політичних, економічних і соціальних факторів, дедалі більшого значення набуває ідеологічно-світоглядний чинник, а серед багатьох його складових українознавча компонента є однією з провідних. Усвідомлюючи себе українцем, володіючи рідною мовою, розуміючи власні культурні здобутки, знаючи своє минуле і сьогодення, ми ніколи не станемо цеглинками «РМ». Навпаки, через українознавче пізнання та самопізнання український народ розбудовує Українську Самостійну Соборну Державу, творить політичну націю, що об'єднує не тільки етнічних українців, але й українських росіян, євреїв, поляків, угорців, румунів, білорусів, кримських татар та представників інших народів. Зрозуміло, допоки існує агресивна імперія РФ з її ідеологічно-догматичним «РМ», «питання Москви» завжди буде актуальним для України й українців. Московія-Росія повсякчас поважала силу. Проте сила не лише у потужній економіці, могутньому війську, величезних запасах енергоносіїв, слухняному населенні, а й у переконаннях, які треба нав'язати не тільки своїм громадянам, але й чужим, щоби зробити їх дуже швидко своїми, як у випадку із мешканцями Криму [22, с. 190–191].

Одне з головних завдань «РМ» – перетворити Україну на колонію, а її терени – на звичайні губернії РФ («Малороссию, Новороссию, Галицию» тощо), а українців – на «русских». На противагу цим неоімперським спробам, українознавство має сприяти трансформації кланово-олігархічної, люмпенізованої, зросійщено-совкової України в інноваційну, потужну, заможну, правову і демократичну Українську Самостійну Соборну Державу та допомогти українському народу стати свідомою, високоосвіченою, патріотичною, духовною, політичною нацією. Зрозуміло, цей шлях перетворень буде болісним, тернистим, важким і тривалим [22, с. 191].

Проте, як писав ще у липні 1948 р. С. Бандера: «Але не зіб'ється з дороги той, хто кожний свій крок орієнтує на головну мету – визволення України, хто в кожній справі, в усякій ситуації кермується однією міркою: що і на скільки корисне визвольній справі» [5, с. 69].

Таким чином, проаналізувавши засадничу сутність ідеологічного концепту «РМ» як важливого чинника агресії РФ супроти України й українців, ми прийшли до таких висновків. По-перше, виявлено імперську сутність путінської РФ як спадкоємниці Російської й Радянської імперій. Хоча формально Росія є федерацією багатьох народів, реально це держава імперського типу, яка не лише намагається зберегти статус-кво після руйнації СРСР (знищуючи національно-визвольні рухи, наприклад, чеченський), а й робить активні спроби повернути свій геополітичний вплив як на близьке, так і на далеке зарубіжжя. По-друге, з'ясовано головні етапи зародження, становлення і розвитку «РМ». Його попередниками були такі ідеології (ідеологічні

доктрини, концепти, конструкти тощо): «Москва – Третий Рим», «Самодержавие, православие, народность», «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». Зародження «РМ» відбувалося на зламі ХХ – ХХІ ст., становлення – у 2000-х роках, розвиток – з 2007 р. по сьогоднішня. По-третє, охарактеризовано базові елементи «РМ». Це передусім Російська православна церква, інформаційна складова, російська мова, культура, освіта, наука тощо. По-четверте, з'ясовано злочинну роль «РМ» у підготовці і перебігу російсько-української війни. Саме ті регіони України, де «РМ» набув найбільшого розповсюдження і популярності серед антиукраїнськи налаштованого місцевого населення, згодом стали чи легкою здобиччю агресора (як Крим), чи ареною кровопролитного протистояння (як Донецька і Луганська області). І навпаки, де проукраїнські сили перебували в більшості, вони змогли зупинити наступ «РМ» і т.зв. «Русской весны». По-п'яте, запропоновано шляхи подолання і остаточної ліквідації ідей, ідеологічних засад й ідеології та базових елементів «РМ» Українською державою. Насамперед це розбудова Української Самостійної Соборної Держави на україноцентричних засадах (поєднання і синергія українського сучасного оновленого націоналізму й українознавства як навчальної гуманітарної дисципліни, інтегративної науки й патріотичного світогляду).

ЛІТЕРАТУРА

1. «Зупиніть розпалення III Світової Війни!» Звернення Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета до глави Римсько-Католицької Церкви Папи Римського Франциска // Українська Православна Церква Київський Патріархат: офіційний веб-сайт «Церква.info». – 30 вересня

2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/uk/patrposlannia/5602-stop-wwiii.html>

2. «Зупиніть розпалення III Світової Війни!» Звернення Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета до глав держав, парламентів та народів Європи // Українська Православна Церква Київський Патріархат: офіційний веб-сайт «Церква.info». – 30 вересня 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/uk/patrposlannia/5600-stop-wwiii.htm>

3. «Зупиніть розпалення III Світової Війни!» Звернення Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета до Президента Сполучених Штатів Америки пана Барака Обами, Конгресу США та американського народу // Українська Православна Церква Київський Патріархат: офіційний веб-сайт «Церква.info». – 30 вересня 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/uk/patrposlannia/5601-stop-wwiii.html>

4. Архієпископ Євстратій (Зоря). Колаборант «русского мира» // Українська правда. – 17.07.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/yevstratij/55a8de30a8c6d>

5. Бандера С. А. Слово до Українських Націоналістів-Революціонерів за кордоном. – [На чужині], 1948. – 70 с.

6. Вікіпедія: вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Російський_світ

7. Всемирный конгресс соотечественников, проживающих за рубежом: Вступительное слово Президента России Владимира Путина на Всемирном конгрессе соотечественников, проживающих за рубежом. Санкт-Петербург, 24 октября 2006 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vksrs.com/publications/vstupitelnoe-slovo-prezidenta-rossii-v-v/>

8. Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на торжественном открытии III Ассамблеи Русского мира. – 2009. – 3 ноября [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>

9. Горбулін В. «2017-й: далі буде...» Ціннісні ресурси війни і миру: український формат // Дзеркало тижня. Україна. – № 24 (270). – 2 – 8 липня 2016. – С. 2.

10. Дугин А. Г. Проект «Евразия». – М., 2004. – 512 с.

11. Єремєєв О. С. Проблеми та перспективи становлення Української Помісної Православної Церкви на сучасному етапі розвитку українського суспільства // Православ'я в Україні: збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції / під. ред. митроп. Переяслава-Хмельницького і Білоцерківського Епіфанія (Думенка) та прот. Віталія Клосса. – К.: Київська православна богословська академія, 2015. – Ч. 1. – С. 215–225.

12. Залізник Л. Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки і суть російсько-української війни 2014 р. – К.: Шлях, 2014. – 168 с.

13. О Фонде. Цели и задачи. Идеология [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.russkiymir.ru/russkiymir/ru/fund/about>

14. Павленко П. Ю. Українська Православна Церква Московського Патріархату – епіцентр російського неоімперіалізму в Україні (погляд через призму війни на Донбасі) // Православ'я в Україні: збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції / під. ред. митроп. Переяслава-Хмельницького і Білоцерківського Епіфанія (Думенка) та прот. Віталія Клосса. – К.: Київська православна богословська академія, 2015. – Ч. 1. – С. 162–171.

15. Пірен М. І. Роль духовних цінностей у формуванні громадянської позиції особистості в сучасному проблемному українському суспільстві // Православ'я в Україні: збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції / під. ред. митроп. Переяслава-Хмельницького і Білоцерківського Епіфанія (Думенка) та прот. Віталія Клосса. – К.: Київська православна богословська академія, 2015. – Ч. 1. – С. 172–180.

16. Потапенко Я. П'ята російсько-українська війна: від майдану до східного фронту (підходи, оцінки,

інтерпретації). – Переяслав-Хмельницький: Видавництво КСВ, 2016. – 304 с.

17. Сидор І., диякон. Вплив теорії «Москва – Третій Рим» на політичне і церковне життя Росії в умовах російсько-українського конфлікту (2014–2015 рр.) // Православ'я в Україні: збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції / під. ред. митроп. Переяслава-Хмельницького і Білоцерківського Епіфанія (Думенка) та прот. Віталія Клосса. – К.: Київська православна богословська академія, 2015. – Ч. 1. – С. 190–206.

18. Сурков В. Ю. Основные тенденции и перспективы развития современной России. – М.: Издательство СГУ, 2007. – 52 с.

19. Табачник Д. В. Oriental lux: Заметки по поводу славянского единства // Размышления. Публицистика 2006 – 2009 годов. – Харьков: Фолио, 2010. – С. 301–308.

20. У Табачника запевняють, що у Києві лише у семи школах навчають російською // Тиждень.UA. – 2013. – 5 квітня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/76519>

21. Україна та проект «русского мира»: аналіт. доп. / С. І. Здіорук, В. М. Яблонський, В. В. Токман [та ін.]; за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. – К.: НІСД, 2014. – 80 с.

22. Фігурний Ю. Українознавство – дієвий чинник у боротьбі з агресивно-неоімперіалістичним «русским миром» РФ // Бандерівські читання. Матеріали перших та других Бандерівських читань. – К. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. – С. 184–192.

23. Чим російська Церква в Україні відрізняється від української? // Українська Православна Церква Київського патріархату. Харківська Єпархія. – 25 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cerkva.kharkov.ua/novini/upcckp/862.html>

REFERENCES

1. “Stop Inciting World War III!”: Message of Patriarch of Kyiv and All Rus-Ukraine Filaret to the Head of the Roman Catholic Church Pope Francis (2014). *Ukrainian Orthodox Church*

under the Kyiv Patriarchate: Official Website “Церква.info”. [online]. Available at: <http://www.cerkva.info/uk/patrposlannia/5602-stop-wwiii.html> [in Ukr.]

2. “Stop Inciting World War III!”: Message of Patriarch of Kyiv and All Rus-Ukraine Filaret to the Heads of the State, Parliaments, and Peoples of Europe (2014). *Ukrainian Orthodox Church under the Kyiv Patriarchate: Official Website “Церква.info”*. [online]. Available at: <http://www.cerkva.info/uk/patrposlannia/5600-stop-wwiii.html> [in Ukr.]

3. “Stop Inciting World War III!”: Message of Patriarch of Kyiv and All Rus-Ukraine Filaret to the President of the United States Mr. Barack Obama, the US Congress, and the American People (2014). *Ukrainian Orthodox Church under the Kyiv Patriarchate: Official Website “Церква.info”*. [online]. Available at: <http://www.cerkva.info/uk/patrposlannia/5601-stop-wwiii.html> [in Ukr.]

4. Archbishop Eustratius (Zoria). A Collaborator of the “Russian World” (2015). *Ukrainska pravda*. [online]. Available at: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/yevstratij/55a8de30a8c6d> [in Ukr.]

5. BANDERA, S. (1948). *Word to Ukrainian Nationalist Revolutionists Abroad*, 70 p. [in Ukr.]

6. Russian World. *Wikipedia, the Free Encyclopedia*. [online]. Available at: http://uk.wikipedia.org/wiki/Російський_світ [in Ukr.]

7. *World Congress of Compatriots Living Abroad: Opening Remarks of the President of Russia Vladimir Putin at the World Congress of Compatriots Living Abroad* (2006). [online]. St. Petersburg. Available at: <http://vksrs.com/publications/vstupitelnoe-slovo-prezidenta-rossii-v-v/> [in Rus.]

8. *Speech by His Holiness Patriarch Kirill at the Opening of the 3rd Assembly of the Russian World* (2009). [online]. Available at: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html> [in Rus.]

9. HORBULIN, V. (2016). “2017: To Be Continued...” Value Resources of War and Peace: Ukrainian Format. *Dzerkalo tyzhnia. Ukraina*, 24 (270), p. 2. [in Ukr.]

10. DUGIN, A. (2004). "Eurasia" Project. Moscow, 512 p. [in Rus.]
11. YEREMIEIEV, O. (2015). Problems and Prospects of Ukrainian National Orthodox Church at the Present Stage of Development of Ukrainian Society. In: *Pravoslavia v Ukraini: Zbirnyk materialiv V Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Ch. 1. [pid. red. mytrop. Pereiaslava-Khmelnyskoho i Bilotserkivskoho Epifaniia (Dumenka) ta prot. Vitaliia Klossa]*. (Metropolitan of Pereiaslav-Khmelnyskyi EPIFANII (DUMENKO), archpriest V. KLOSS, eds., Orthodoxy in Ukraine: Collected Proceedings of the 5th International Conference, Vol. 1.) Kyiv: Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia, pp. 215–225. [in Ukr.]
12. ZALIZNIAK, L. (2014). *Ukraine between East and West. On the Origins and Nature of the Russian-Ukrainian War in 2014*. Kyiv: Shliakh, 168 p. [in Ukr.]
13. *About the Fund. Objectives and Tasks. Ideology*. [online]. Available at: <http://www.ruskiymir.ru/ruskiymir/ru/fund/about> [in Rus.]
14. PAVLENKO, P. (2015). Ukrainian Orthodox Church under the Moscow Patriarchate as the Epicentre of Russian Neo-Imperialism in Ukraine (A Look through the Prism of the War in Donbass). In: *Pravoslavia v Ukraini: Zbirnyk materialiv V Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Ch. 1. [pid. red. mytrop. Pereiaslava-Khmelnyskoho i Bilotserkivskoho Epifaniia (Dumenka) ta prot. Vitaliia Klossa]*. (Metropolitan of Pereiaslav-Khmelnyskyi EPIFANII (DUMENKO), archpriest V. KLOSS, eds., Orthodoxy in Ukraine: Collected Proceedings of the 5th International Conference, Vol. 1.) Kyiv: Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia, pp. 162–171. [in Ukr.]
15. PIREN, M. (2015). The Role of Religious Values in Shaping Civil Position in Today's Troubled Ukrainian Society. In: *Pravoslavia v Ukraini: Zbirnyk materialiv V Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Ch. 1. [pid. red. mytrop. Pereiaslava-Khmelnyskoho i Bilotserkivskoho Epifaniia (Dumenka) ta prot. Vitaliia Klossa]*. (Metropolitan of Pereiaslav-Khmelnyskyi EPIFANII (DUMENKO), archpriest V. KLOSS, eds., Orthodoxy in Ukraine: Collected Proceedings of the 5th International Conference, Vol. 1.) Kyiv: Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia, pp. 172–180. [in Ukr.]
16. POTAPENKO, Ya. (2016). *The Fifth Russian-Ukrainian War: From Maidan to the Eastern Front (Approaches, Evaluation, Interpretation)*. Pereiaslav-Khmelnyskyi: "Vydavnytstvo K S V", 304 p. [in Ukr.]
17. SIDOR, I., deacon (2015). Influence of the Theory of "Moscow – the Third Rome" on Political and Church Life in Terms of the Russian-Ukrainian Conflict (2014–2015). In: *Pravoslavia v Ukraini: Zbirnyk materialiv V Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Ch. 1. [pid. red. mytrop. Pereiaslava-Khmelnyskoho i Bilotserkivskoho Epifaniia (Dumenka) ta prot. Vitaliia Klossa]*. (Metropolitan of Pereiaslav-Khmelnyskyi EPIFANII (DUMENKO), archpriest V. KLOSS, eds., Orthodoxy in Ukraine: Collected Proceedings of the 5th International Conference, Vol. 1.) Kyiv: Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia, pp. 190–206. [in Ukr.]
18. SURKOV, V. (2007). Main Tendencies and Prospects of Development of Modern Russia. Moscow: Izdatel'stvo SGU, 52 p. [in Rus.]
19. TABACHNIK, D. (2010). Oriental lux: Notes about Slavic Unity. In: *Reflections. Publicistic Writing of 2006–2009*. Kharkov: Folio, pp. 301–308. [in Rus.]
20. Tabachnyk Assured that Only Seven Kyiv Schools Teach in Russian. (2013). *Tyzhden. UA*, April 5. [online]. Available at: <http://tyzhden.ua/News/76519> [in Ukr.]
21. ZDIORUK, S., YABLONSKYI, V., eds., TOKMAN, V., et al (2014). *Ukraine and the Project "Russian World": Analytical Report*. Kyiv: NISD, 80 p. [in Ukr.]
22. FIHURNYI, Yu. (2015). Ukrainian Studies as an Effective Factor in the Fight against the "Russian world" – the Neoimperialistic Aggressor of the Russian Federation. In: *Bandera Readings. Materials of the First and Second Bandera Readings*. Kyiv – Ivano-Frankivsk: Misto NV, pp. 184–192. [in Ukr.]

23. What is the Difference of the Russian Church in Ukraine from the Ukrainian One? (2013). *Ukrainian Orthodox Church under the Kyiv Patriarchate. Kharkiv Eparchy.* [online]. Available at: <http://cerkva.kharkov.ua/novini/upckp/862.html> [in Ukr.]

Yu. Fihurnyi

“Russian World” as an Important Factor of Aggression of the Russian Federation against Ukraine and Ukrainians

Abstract

The article analyzes the prehistory and technology of development and dissemination of the pseudoidea of the “Russian World” (hereinafter – “RW”). The author believes that “RW” is not an ordinary cultural project. It is an ideological neoimperial geopolitical doctrine that seeks to justify and reincarnate Russia as a superpower in the borders of 1914. In particular, the article detects the imperial essence of Putin’s Russia as the successor of the Russian and Soviet empires. Although formally Russia is a federation of many nationalities, it is actually a state of an imperial type which is not only trying to preserve the status quo after the collapse of the Soviet Union but is also making an active effort to recover its geopolitical influence on the near and far abroad countries. The main stages of the origin, formation, and development of “RW” are shown. This phenomenon was preceded by such ideologies: “Moscow is the Third Rome”, “Autocracy, Orthodoxy, Nationality”, “Proletarians of all Countries, Unite”. The origin of “RW” occurred at the turn of the 20th–21st centuries; its formation – in the 2000s, while its development fell within the period from 2007 until now. Also, basic elements of “RW” are characterized, which include, in particular, the Russian Orthodox Church, information component, Russian language, culture, education, science, etc. The criminal role of “RW” in the preparation and course of the Russian-Ukrainian war is determined. It is those regions of Ukraine where “RW” had gained the largest distribution and popularity among anti-Ukrainian-minded local people that later became either easy prey for the aggressor (as the Crimea) or the scene of a bloody confrontation (as Donetsk and Luhansk regions). Conversely, the prevailing pro-Ukrainian forces were able to stop the advance of “RW” and the so-called “Russian Spring”. Ways for overcoming and final disposition of ideas, ideologies, ideological principles, and basic elements of “RW” by the Ukrainian state are offered. First of all, this is building of the Ukrainian Independent State on the basis of the Ukrainian-centred principles.